

Ivan Podrobnik:

Izza zavese.

Ali ti to, kar zdajle tu napišem, res tudi kdaj izročim, ali ne spravim rajši v kak predal svoje miznice, da najde bogve kdo bogve kdaj, o tem se danes sam s seboj ne bom prepiral. Gotovo pa in to, da ne bi bil nikdar našel časa, da se ukvarjam s takimi stvarmi, da nas niso spravili zopet v uniformo in posebej še mene na to od vsega sveta tako strašno pozabljeno trdnjavo, kjer že res ne vem in ne vem, kako bi ubil ta brezkončno dolgi čas. Prideljena sta mi sicer še dva druga častnika, toda Bog usmiljeni, kako smo že drug drugega siti! Kwartopirec nisem, pijanec nisem, ženskar bi morda bil, a na celem otoku je baje troje stark. In tako sedim tu gori pred temi trdimi sivimi zidovi in gledam dol po morju dan za dnem, z napol službenimi, napol zamišljenimi očmi, s knjigo v roki, ki se je spomnim vsake nekoliko in jo zopet odložim, ko ne morem najti v njej niti one utehe, ki mi jo je v prejšnjih rednih časih vendar še nudilo res dobro štivo kljub vsemu, kar sem doživel in prestal. Pravzaprav sem že prej večkrat prav resno obžaloval to svojo vedno bolj naraščajočo neusmiljeno kritičnost, da ni že skoro nič več pred menoj obstalo — v celoti že celo ne, kvečemu, da je tuintam kak posamezen odstavek zbudil mojo zadovoljnost. Zdaj mi je ta kritičnost naravnost nadležna. Imam tu vendar vse polno modernih nemških, francoskih, italijanskih del. A koliko žalibog najdem vmes filistroznosti in banalnosti na eni, nečedne seksualnosti in puhlega frazerstva na drugi strani! In vedno znova se potrjuje v meni spoznanje, ki je začelo kliti že pred tremi štirimi leti v meni, da namreč sami še najbolj kažemo svojo inferijornost v tem, ko nam še na um ne pride, da bi se zavedli, koliko res dobrega ali vsaj, kako malo res slabega se napiše pri nas. Še celo v pisateljih tretje vrste je še vedno nekaj, kar priča o lastnem mišljenju in čustvovanju in predvsem o nekem estetičnem čutu. Da nisem tako len in otrpel, pisal bi po zaboj svoje knjižnice, da bi s temi zdaj nekoliko hudobnimi očmi še enkrat vse pretehtal in premeril. Da, da ni treba pisati in da ni v sedanjih časih toliko neprilik s pošiljanjem, tudi to bi hotel poskusiti, kako bi zdaj tu v ti samoti mimo mene šumela veličastna reka Tolstega pripovedovanja; in Emil Zola bi pred menoj zidal svoje silne zgradbe v oblake in Mark Twain

bi mi moral samemu modrovati in možakariti, in Henrik Heine bi moral poskusiti na meni še enkrat vse učinke svojega sijajnega duha in malopridnega srca. Pa kdo bi našteval, saj jih je brez števila, ki človeka niti za hip ne razočarajo. Toda, kakor sem že rekel: kdo bo zdaj prenašal to po svetu! In še bolj: bogve, ali me ne bi zopet ozlovoljilo, da vse te osebe in vse te besede že poznam, poznam iz lepših časov in bi se nazadnje vse skupaj zleglo v dolgočasno ponavljanje, da bi si mogoče za vedno skvaril še to zadnje, res iskreno veselje.

Skratka: ne da se mi in ne maram. In tako sem se nalašč spomnil svoje davne obljube. Nalašč pravim, ker se nočem delati boljšega nego sem. Ne iz poštenosti! Iz obupnosti svojega položaja ti hočem izpolniti obljubo iz predzadnjega večera pred mojo poroko, ko sva sama praznovala moje fantovsko slovo; da ti po petih, šestih, desetih letih, „kadar si napravim končno sodbo“, kakor sva naivno rekla, pismeno ocenim „vrednost zakonskega življenja“, ako se ti dotlej tudi sam ne poročiš.

Evo, ti se nisi in jaz „prihajam nazaj“, kakor tisti mrtvi, ki jih pritira dana beseda iz kraljestva senc poročat, kako je na onem svetu.

Dal sem si prinesiti mizico pod bore pred trdnjavo, in misli si me sedečega 530 metrov nad čisto gladino modrega morja, zročega tja dol po brezkončni planjavi. Nad menoj vrše veje in pojo neprestano ono prelepo: „Šume, šume vrhovi dreves . . .“ Daleč doli pa morje, morje, tja do daljne obali na levi in dokler nese oko na vseh drugih straneh. In ni ga skoro znaka življenja na vsi ti veličasni širini. Bogve, kje so privezani ogromni vranci-brodovi, ki so se križali tam doli na južni strani, ko sem pred šestimi leti posedal enoletni prostovoljec na ravno tem prostoru; bogve, v katerem zalivu se skrivajo čolnički-metulji, ki so se tako brezskrbno zibali po svetli gladini . . . Vse prazno, vse mrtvo! — Le včasih, vsak teden morda enkrat ali še ne, se prikaže čez črto med vodo in nebom črna stvar: podmorski čoln, naš ali tuj: gladen morski volk, ki se je pred njegovim zlobnim prežanjem poskrilo vse veselo morsko življenje na vse štiri vetrove.

Ej, ti morje, ti lepo, hinavsko morje s svojimi tihimi, mrzlimi grobovi mirnih dob, tudi tebe je prekosila človeška hudobnost! Zdaj si zadovoljno prepustilo človeškim stvorom, da ti mečejo žrtve v nemo žrelo.

Ali kaj briga mene vse to! Da, kak vrag me sili, da tudi v takih vprašanjih vedno zopet znova „hodim nazaj“? Zakaj komaj

se do dobrega uverim, da sem za vse in za vedno otrpnil, pa se dvigne, ko najmanj mislim in najmanj hočem, nekaj izpod namišljenega pepela in me strese, da strepeta zadnja žilica v meni. — Ali zdi se mi, da sem našel ravno v zadnjem času nekako rešitev te uganke v sebi. Bil sem pred tremi meseci v večji družbi tovarišev, in nekdo je izustil zelo cinično besedo o ženskah na splošno. Pa se vrže star stotnik nanj in ga pobija z več ali manj srečnimi razlogi. Kar naenkrat se obrne skoro srdito k meni in se mi začudi, da ne nastopim proti takim nazorom, kakor jih zastopa oni. „Pa kako ravno jaz?“ Ker da sem idealist in da me dobro pozna in da naj se ne delam cinika, ko nisem. Zakaj pa drugače posežem s takim ognjem v vsako debato, ako se kaj pametnega govori? Bil sem malo presenečen; ali že čez hip se mi je posrečilo, da sem mu mirno pojasnil svoje stališče: jaz da sem človek, ki je bil o sebi temeljito prepričan, da ga več ne razpali nobena stvar na svetu. In ako se še vržem v debate, storim to, ker me veseli, da se s kom prerekam in posebno, ker mi tako še najhitreje mine čas. Skoro na svojo nevoljo pa se moram večkrat zasačiti na tem, da mi je v resnici do nekaterih stvari še jako veliko in si razlagam to tako, da je bilo nekoč polje mojih „idealov“ preveliko, da bi mi bila življenska slana pomorila prav vse „cvetje“ na njem. Toda tega pa vendar ne more zahtevati od mene, da se moj kodeks idealov popolnoma krije s kodeksom idealnega petošolca ali sploh tipičnega idealista, in da bi moral zastopati vsako stvar, ki po teh registrih spada v razred „vsega lepega, dobrega in plemenitega“. In ako mi dovoli, mu odkrito povem, da vsako, tudi bedasto in neutemeljeno zabavljanje na ženske naravnost uživam, kakor uživamo na primer, ako čujemo kako neugodno o naših bojnih sovražnikih, pa makar, da niti sami prav ne verjamemo, da je bila stvar taka in taka.

Da, prijatelj, ti ki me poznaš, veš najbolje, da žensk nisem nikdar uvrščeval med „ideale“, to je med one stvari, ki kurzirajo pod šolskim pojmom „lepega, dobrega in plemenitega“. Nisem jih takrat, ko so mi še pletle same Schillerjeve „nebeške rožice“ v življenje, ne morem jih zdaj, ko imam precej nasprotnih razlogov v to. Samo da sem takrat še le bolj slutil, kar zdaj vem. A ravno zato se mi zdi, da ta moja mržnja ni bedasta in klavrna, ker se ni razvila iz „razočaranj“, nego izvira iz prave presoje ženskega bistva, prirojene mojemu pametnemu srcu.

In vendar so bile ženske vse moje življenje moja edina strast, in jih tudi še danes in jih bom pač do konca svojih dni nespre-

menljivo prišteval najprijetnejšim pojavom tega življenja. Tebi pač ni treba razlagati, da v tem ne tiči nikako protislovje. In ženskam tudi ne . . . Samo smešen in bedast se bo zdel ženski moški, ki ves spol občuduje; da občuduje njo, to ji popolnoma zadostuje. Moški lahko reče, da zaničuje vse ženske vsega sveta, samo eno da spoštuje, — in vsaka si bo laskala, da je baš ona ta ena. Ako mi pa porečeš, da si zapazil, da ženskam vendar ugaja, ako čujejo, če kdo spoštljivo govori o njihovem spolu, potem bi ti odgovoril, da je v takem govorjenju za vsako posamezno izmed njih le toliko laskavega, kolikor je tako govorjenje čisto splošno in je torej tudi ona deležna tega splošnega spoštovanja. A Bog ne daj, da se lotiš naštevati imena, ker se ti lahko zgodi, da imenuješ tudi katero njenih prijateljic.

Da, morda sem trdil celo preveč, ko pravim, da ženska zahteva spoštovanja za svojo osebo od moškega. To velja le za bolji in seveda manjši del žensk. Večji del pa, in samo ta del pride v poštev za nas, ki se z ženskami sploh v tega glagola vrednem smislu pečamo, večji del žensk se zadovolji že z moškim poželjenjem; le da to poželjenje ne sme biti samo telesno, sirovo, da rabim običajni izraz: živalsko. Banalni recept za skoro gotov uspeh je: iztisni iz svoje duše kolikor ga je v njej idealnega koprnenja, to dobro premešaj s čim večjo mero najgloblje in čim brezpogojnejše in požrtvovalnejše vdanosti, prilij primerno porcijo čutne poželjivosti in serviraj to iz čim mogoče lepih in pri eni kategoriji ali pravzaprav podkategoriji teh žensk čim svetlejših, pri drugi čim zasanjanjših ali celo čim otožnejših oči. Brez skrbi smeš s tem mazilom oblesti ne samo njen obraz, nego tudi vrat, oprsje, boke, ne da bi hotel s tem reči, da se ne smeš za izpremembo postaviti včasih tudi zanje. Ni pa to, — da ne bo nesporazumljenja med nama, — ni pa to recept za pohotneže, ki poznajo pri ženski samo en uspeh. Govorim le za „idealiste“, kakor sem jaz, ki nam je vsaj za začetek in potem še za dolgo časa dovolj na tem, da se smemo šteti vpisane v knjigo milosti, med „priznane oboževalce“. Vse drugo je potem stvar nadaljnega razvitka, odvisnega od moralnosti ali nemoralnosti dotične ženske, ali bolje: od njene vroče- ali mrzlokrvnosti; njene idealnosti ali materijalnosti (namreč kar se tiče darov, ki smejo biti pa seveda le zunanji dokaz notranje vdanosti, ne da bi radi tega zlatar mogel konstatirati manjše vrednosti dotičnih draguljev); od njene ljubezenske prošlosti — razume se, da je ženska ob svojem prvem „padcu“ še vse manje založena z „opravičilnimi

razlogi“, nego pozneje in da je zato za vsak slučaj dobro, da si jih naskakovalec kolikor mogoče nabere iz romanov in podobnih dobavljalnih naprav, ako čuti, da jih ne zna izviti iz lastnih možganov. Razen tega seveda tudi od njenih posebnih razmer: ali je omožena ali ne, ali ima brutalnega, ljubeznjivega ali srednje dobrega moža; ali je v dobrih ali slabih gmotnih razmerah, kakor tudi od oblegovalčeve prilagodljivosti vsem tem različnim svojstvom in okolnostim. Njegova zunanost ni baš bistvenega pomena; kvečemu ne sme lep možki nikdar pozabiti, da mora zavest o svoji lepoti skrbno skrivati, ker se sicer brez usmiljenja osmeši in s tem pokoplje.

Toda, ako ne neham, tvegam, da krstiš te moje vrste za „Zapiske starega grešnika“ ali najmanj za kako novo „Ars amandi“. S tem me pa vrag menda ni poveril, akoprav bi rekel, da mi je dal nekoliko talenta in precej prilike, da se v to izurim. Ali čas imam in pišem, kar mi pride pod pero. Na drugi strani pa se mi zdi, da že pridem in sicer brez prisiljenega sodelovanja od moje strani v pravi tok nameravanega poročila.

Zakaj gori omenjeni vrag vedi: človek vseeno ne ve, od katere strani bi prijel . . . Kak najbrže od njega samega kot naravnega zaveznika, pokrovitelja in varuha teh bitij vdahnjeni čut nam zakonskim možem s tako čudno močjo zabranjuje govoriti o naših ženah, vsaj slabo govoriti? . . . Prihajali so mi v moji praksi v pisarno možakarji naravnost z namenom, da naroče tožbe na ločitev zakona; a komaj so se dobro razgovorili, v večini slučajev bi se moglo reči izpsovali, že so prešli na „dobre strani“ svojih žen. In pri tem so jim očesca kar mežikala same ginjenosti, komaj malo pomešane z takozvanim žaljenim samoljubjem in z malo žalosti nad „izgubljenim življenjem“. In uboge glave so vzhičeno metali sem in tja, da bi jih bil iz usmiljenja najraši opozoril, naj pazijo, da jim ne zdrknejo na tla v vsi svoji svežosti prekrasno se blesteči rogovi. In ker nisem hudoben človek in imam nad take vrste dobrimi deli prav posebno dopadenje, sem jih navadno poslal po žene in spravil potem oba lepo počasi nazaj pod zakonski jarem.

Vem, mogel bi mi ugovarjati, da so ju pri ti vrnitvi v glavnem vodili razlogi kakor strah pred škandalom, groza pred neudobnostmi novega življenja brez družine in kar je temu podobnega; ali ako pustim te razloge veljati za ženske, si ne morem kaj, da ne bi trdil, da so nesli možaki s seboj še posebej trdno uverjenje, da se je bilo ženskam le po nesreči spotaknilo in da bodo zdaj čisto druge, skratka, da vendarle niso tako napačne, kakor bi bile videti.

Ako bi še rekel, da so še posebej nesli pravilni čut domov, da bo zanje še vedno dovolj dobro, kar je onemu ostalo, bi bila to samo hudobna opazka, nevredna resnega človeka kakor sem jaz. Meni pa poleg tega v moje svrhe naravnost služi resnoba, in zato to opazko črtam ter ostanem pri oni trditvi, da zakonskemu možu noben vrag ne izbije iz trde glave tiste stare pesmi, da ni mogoče, ni mogoče . . . Da namreč ni mogoče, da bi bila njegova ženska takrat, ko se ji je opoteklo, čisto in popolnoma pozabila nanj, na otroke, na družino, na vse. In da ni mogoče, da bi se zdaj, ko ji je on tako velikodušno odpustil, ne oklenila z novo silo vsega tega in predvsem tudi njega seveda. In vse te solzice, ki jih je prejokcala te dni, so izvirale iz same skesanosti, iz same obupnosti nad njenim grdim dejanjem. Poskusi mu reči, da je jokala samo za „onim“, in samo iz obupa, ker je končana sladka idila, — jaz mu tega ne porečem. In ako imaš res tak pogum, daj mu tudi ta svet, da naj jo, ako že res „ne more videti njenih solz“, ne tolaži s tem, „kako bo zdaj zopet vse lepo“ in da si bo z vso močjo „prizadeval pozabiti, kar je bilo“, temuč, naj ji namigne, da bo ljubček že prelezel sčasoma skozi okno, ko mu je vrata prepovedal.

Imel sem nekoč prijetno prijateljsko dolžnost, da sem moral ob taki „krizi“ nekoga dolge tri večere, ko je potapljal svoj prvi obup v pijači, vzdržema tolažiti. In ker sem imel dečka radi njegove lepe mladosti in njegove nekdanj tako solnčne duše še vedno rad, ker se je tudi zdaj še dovolj snažno ponašal in s prijetnim humorjem tipal po svojem temenu; in tudi ker je bil slučaj vsled svoje izredne perfidnosti v resnici tragičen, ko sem moral fantu priznati, da ga res ne bi bila prevarila ženska sama, da je ni pri tem tako res duhovito in spretno navajal „oni“, — njegov dolgoletni najboljši prijatelj; glede na vse to torej, in ker sem našel na celi stvari kljub nekoliko iskrenega sočutja brezkončno zabavo, ki mi jo je siromak tudi resnično privoščil, sem opravil svoj posel s tako dovršenostjo in s takim uspehom, da bi bil takrat kmalu prišel na misel, da te svoje talente popolnoma izkoristim na ta način, da se preselim na Dunaj ter se tam etabliram kot strokovnjak za „zakonske sprave“.

Toda po pravici moram povedati, da bi sam, takrat še lajik v zakonskih zadevah, ne bil prišel na vse te argumente in da se mi je vsaj za njih vzbujenje zahvaliti temu mojemu tolažencu, akoprav sem že prej rekel, da sem bil od nekdanj dober spravnik. Skoro bi priznal: boljši morda nego pravnik in zato mi prihaja

stavni
morda!

večkrat na um, da bi bil moral pravzaprav postati sodnik ali notar. Ali da se povrnem! Gori moj omenjeni (ne čudi se, da je moj slog nekoliko bolj „pravniški“: nehote in zato tudi hote razpravljam take stvari nekako „znanstveno“), gori omenjeni moj privatni klient ali pravzaprav pacient je namreč razpravljal svoje misli nekako takole:

„Ne morem trditi ali tudi ne izključiti, da nista moja žena in moj ljubi prijatelj imela že pred najino poroko kako zvezo; zakaj ona opazka v njegovem pismu, ki sem ga ji vzel, da je nikdar ni nehal ljubiti, je lahko tudi fraza, kakor se jih navadno rabi ob takih prilikah. Vidiš, da sem objektivni!“ se je nasmehnil proti meni. „„Ail pa prokleta subjektivni!““, sem se mu zasmejal. „Kako to?“ se je začudil. „Saj presumiram celo najhujše slučaje“. „„Da, a obenem tudi najboljše!““ sem mu odgovoril. „„Ne varaj vendar še sam sebe!““ sem se razjezil. „„Kaj iščeš razloge, da se ločiš, ali da moreš še dalje ž njo živeti? Zадnje vendar, kakor se mi zdi. In potem je le naravno, da presumiraš najtežje slučaje samo teoretično, opriemaš pa se z vsem srcem najlažjih““. „Pa naj ti bo, mogoče da trdiš pravo“, mi je očitno nerad pritrdil, v glavnem seveda, ker sem mu podrl njegovo nameravano argumentiranje. „In da boš zadovoljen“, je nadaljeval, „naj vzamem za gotovo, da sta ljubeznjiva človeka imela res kak opravek že prej med seboj in da je moja žena izbrala mene samo zato, ker je bil oni vihravega značaja, ponočnjak, zapravljivec, a je na drugi strani vedela, da sem jaz bil do tedaj sicer malo Don-Juana, a sicer soliden in resen dečko, ob katerem bo dobro živeti; kakor si tudi ti vzameš za eno vožnjo ali ježo rajši iskrega žrebca, za vsakdanje delo in posebno tudi za oranje in prevažanja vnesenega pingavca. Toda to le smem trditi, da sem dobil vsaj precej daleč noter v najin zakon brezdvomno iskrenih dokazov recimo vsaj njene gorke simpatije do mene. In ako si nočem celo priznati, da sem bil ves ta čas največji glupec na svetu, moram smatrati, da je bila tudi ona, akoprav pomotoma, trdno prepričana, da me resnično ljubi. In ko torej čutim, da sem ji bil vsaj za nekoliko časa najbližje bitje na svetu, kako bi bilo mogoče, da bi bilo zamrlo prav vsako prijazno čustvo do mene v njej?“ „„Dovoli!““, sem ga prekinil, „„ne samo vsako prijazno čustvo do tebe, kakor se blagovoliš izražati, nego tudi vsako čustvo do otročičev je moralo zamreti, ako praviš, da je v tistem njegovem pismu, ki si ga vjel, že popoln načrt, kako si bosta skupaj življenje vzela““.

(Dalje prihodnjič.)

•••

Ivan Podrobnik:

Izza zavese.

(Dalje.)

Nasmehnil se je in je počasi zmajal z glavo: „Tega načrta bi moja Milka nikdar ne bila izvršila. Toliko jo že poznam. In on tudi ne . . .“ — „Vem, vem, da ne“, sem se zasmel. „In ako bi skupaj v vodo skočila, bi se drug drugemu za hrbtom skobacala zopet ven. Ali denimo, da bi on ne bil tisti potuhnjeni lopov, kakor ga pozna midva, nego res oni otožni trubadur, kakor se je kazal nam in njej; in ako pomisliš, kako jo je imel popolnoma v oblasti, — ali se ti zdi izključeno, da jej ne bi bil, dan na dan ji isto stvar s svojim najbolj zamolklim in drhtečim glasom golčeč, polagoma sugeriral mnenja, da jima je to edina rešitev? . . . Zakaj da ji ni predlagal, naj skupaj pobegneta, je bil vzrok ta, da bi bil tak načrt veliko bolj izvedljiv in bi bila ona poštenjaka lahko vendarle prijela za besedo. Ako ga pa vzameva v svrhu tega najinega pogovora za sentimentalnega trubadurja, ne smeva pozabiti, da trubadurji nimajo za izvršitev takih načrtov potrebne energije. Toda do samomora bi jo bil baš take vrste turobni patron, ako bi mu bilo resnično do stvari, še najbrže spravil, pa naj bi bila tudi tista egoistinja, za katero jo imaš najbrže po vsi pravici. Zakaj, ponavljam, ne smeš pozabiti, da je bila popolnoma v njegovi oblasti in da jo je lahko sukal, kakor jo je hotel, — njo, ki je bila celo življenje vajena, da je ona premikala moške kakor na vrvici. In ne smeš prezreti, da je bila pozabila ves tisti svoj ponos, ki je bil naravnost značilen zanjo, in da se je potikala ž njim po zakotnih izprehodih, kamor se puščajo privabiti samo niti ne več dvoumne ženske. Opozarjam te dalje na to, da je bila dala iz rok na najslajšo radost drugih žensk, ki so jo kot lepo žensko seveda vse po vrsti sovražile, da je dala iz rok celo svoje najboljše orožje, s katerim se je toliko časa in tako ostentativno ponašala: svojo dotlej neomadeževano čast . . . Da, ako jo je spravil do vsega tega, spravil bi jo bil nazadnje tudi do „prostovoljnega združenja v smrti“. In kje bi bila potem zadnja dobra čustva do tebe?“ — „Toda v tem slučaju bi bila storila to, kakor sam praviš, pod sugestijo in ne bi bila odgovorna . . .“ mi je odgovoril. — „Evo ga, jo že brani, že zagovarja!“ sem se zasmel. „Ne, zagovarjam“, je vzkipeł, „nego de-

batiram“. — „Ali debatiraš njej v prilog! Toda potolaži se, to ni nič hudega in nič čudnega: cosi fan tutti. Prišli so k meni v pisarno in so mi povedali, da so sami na lastne oči videli izginiti svojo ženo v njegovo vežo in so jo tam pred vrati čakali celo uro. Pa sem iz hudobnosti napravil vedno isto poskušnjo, katera mi je mimogrede tudi vselej brezdvomno pokazala, ali se misli možakar res ločiti, ali pa bi rad, da tudi njegovo stran poravnam (kanalje so kmalu izvedele, da rad „spravljam“ in v zadnjem času sem imel že skoro same „spravljive slučaje“), napravil sem vedno isto poskušnjo: Ali pa ni mogoče, sem pričeval, da je šla vaša gospa k temu gospodu, kakor sama zatrjuje, le po kako knjigo ali štiri-ročno igrat ali po kaj drugega, kar je pač sama dala gospodu soprogu razumeti in kar je bilo vse sicer tudi mogoče, a za nezakonskega moža prokleta malo verjetno? E, da si jih videl: devet od desetih jih je zabilo v mene: »Kaj se tudi vam zdi, gospod doktor, da bi bilo to mogoče?« In na ta stupidni pogled in na to še stupidnejše vprašanje sem potem sezidal svojo „spravo“. Ne, prijatelj, zakonski mož mora priti nenadoma s svečo v roki v svojo spalnico in samo takrat se ne more več tolažiti, da morda „vendar ni prišlo do tega“; toda v tem slučaju se lahko tolaži z »zadnjimi dobrimi čustvi«. In se tudi“.

Toda, da končam poglavje o tem svojem prijatelju, naj ti samo še dostavim, da sta se z ženo res poravnala. Pozneje sem čul, da ga je prevarila še enkrat, to se pravi, da je on izvedel še enkrat, da ga je prevarila, toda tudi zdaj mu je hvala Bogu in njeni obzirnosti ostalo upanje, da ni prišlo do tega. In zopet sta jo vlekla dalje. Tokrat pa ni prišel več k meni po tolažbo. Ali je ni rabil, ali pa si je poiskal bolj sočutno dušo . . .

In tako zdaj preidem na poročilo o svojem lastnem zakonu. . . . Da, začnimo tako: Kaj je zakon sploh? Naš obč. drž. zakonik ga definira nekako tako: Zakon je — — —, ne, tako ne pravi, nego: zakon temelji na pogodbi, v kateri dve osebi različnega spola izjavita, da bosta živela v nerazrušljivi skupnosti, da bosta rodila in vzgojevala otroke in da si bosta drug drugega v vsem podpirala. S tem seveda ni povedano, kaj je zakon, ali je povedano kvečemu tako, kakor se je pri izpitu odrezal tovariš na vprašanje, kaj je denar: „Denar je, ako kdo kaj plača“. — Ako tudi rečemo, da postava definira zakon kot združitev v gori navedene plemenite svrhe, ne moremo priznati več, nego da ta definicija pove, kaj ogromna večina zakonov ni. Take namene ob poroki so imeli kvečemu tisti dol-

gočasni ljudje, ki so to definicijo napisali; da bi jo bili pa celo oni sami prenesli vsaj pri sebi v prakso, bi človek že celo dvomil, ako ne, da so jih bile tudi njih žene vredne.

Ali zakon sam v devetindevetdesetih od sto slučajev vendar predvsem ni tako dolgočasen. Vsaj ženske niso tako dolgočasne, kakor bi rada postava, ki si menda predstavlja zakon kakor kak lonec, ki ga lepo pristaviš k ognju, da se počasi začne kuhati „družinsko življenje“: Vse se vari lepo v redu; mož in žena enako skrbno pazita, da ogenj enakomerno greje, da se kaj ne prismoči, a tudi, da toplina preveč ne poneha. Za Božič, Veliko noč, za imendan se vrže kako koreninico za priboljšek v brodljo, a kar je glavno: vsako leto posnameta zakonca legitimno dete z vrha.

Pa hvala bogu (samo da tega boga nalašč pišem z malo začetnico), hvala bogu, pravim, da temu navadno ni tako: Sam vrag stoji ob ognjišču in zdaj podžiga, zdaj gasi; vrže zdaj pest soli, zdaj pest popra noter; zdaj prilije vode, zdaj octa, a zdaj zajame cel korec ven. Kar se pa legitimnih poberkov tiče, priplavajo na vrh, ko jih preplašena grešnika navadno najmanj pričakujeta.

Toda take stvari napravljajo življenje sploh in zakonsko že celo prenesljivo. Poznam vendar lepo število zakonskih mož, ki so jih žene enkrat, dvakrat, opetovano nasamarile, a niti enem ne bi bil mogel priznati, da mu je naravnost počilo srce. Nasprotno: skoro vsi so nanovo oživelili in začeli res živeti v tem ali onem smislu, pa makar, da so se začeli klatiti po pivnicah.

Ali ne misli, da po mojem mnenju mora priti prav v vsakem zakonu do prevare. Naravno, da govorim sploh le o „naših“ zakonih, o zakonih v naših „krogih“, z našimi „modernimi damami“. Toda tudi tu izvzamem predvsem vse žene, ki ljubijo delo. Naglašam i besedo ljubijo i delo. Delajo navadno vse, a skoro vse tudi z nevoljo in občutijo delo vedno le kot pokoro; seveda ne pokoro za svoje grehe, nego nezasluženo pokoro. Žena pa, ki dela iz onega notranjega nagona, „nima časa“, da bi ji prišle nečedne misli, kakor tudi nam resničnim „delavcem“ ne prihajajo. Dela pa tak delavec in taka delavka zato, ker je vsak dan toliko tega dela, ki ga je treba opraviti. In ne v delu samem, ki ga pač nihče ne more proglasiti za kak užitek, nego v tem opravljanju dela, v njegovem vmanjšavanju, ki se popolnoma krije s pojmom „opravljanja dolžnosti“, v tem tiči in iz tega izvira tista notranja zadovoljnost, ki stori, da oni, ki ga občuti, delo tudi vzljubi in ga z ljubeznijo opravlja. In iz takega pojmovanja „deloljubnosti“ izvira tudi narav-

nost nasprotno, nedelavcem v tem smislu tuje pojmovanje zabave, razvedrila: isto razlikovanje, ki deli ljudi v take, ki jedo zato, da žive in take, ki žive zato, da jedo.

Potem izvzamem tisti visoki odstotek žensk, ki jim manjka vsak smisel za „prešestvovanje“ v najširšem pomenu: v mislih, željah in dejanjih, ki jim, skratka rečeno, manjka — fantazije. Te ženske so ali pridne gospodinje, ki garajo in garajo vse življenje brez nevolje, a tudi brez zadovoljščine in ki postanejo možu, ako ni po sreči ravno tako top kakor one, v kratkem nekaj zelo koristen del hišne opreme; ali pa so silno lena in nemarna bitja, ki najrajša sede in ljudi obirajo. Te zadnje posegajo v moževo življenje toliko, da mu ga pošteno grenijo. Prve sploh ne posegajo in njih možje posebno radi zaidejo na prepovedane pašnike. Te može potem ljudje uprav glede na pridnost in zvestobo njih žen posebno obsojajo. A branili bi se lahko, da njih žene nimajo prav nobene zasluge ne na svoji pridnosti ne na svoji zvestobi, s čimer pa nočem oporekati, da niso reve vsega obžalovanja vredne, ker nimajo na moževi pregrešnosti tudi nobene krivde.

Predpogoji za v obče mogoče idealne zakone so podani samo z ženami, ki sem jih imenoval „delavke“. To so vedno tudi pametne žene; njih pamet je precej podobna moški pameti, in je bilo njih srce že pri izberi soproga pametno. In tak soprog bo večinoma tudi vedel ceniti, kaj je taka žena vredna in bo posebej tudi vedel, da ji ne manjka fantazije in da bi mu lahko postala tudi nezvesta, ako bi šlo prav za tem . . . Vse to bo primerno upošteval. Ob njej mu bo lahko življenje, ker ji njeno razumno srce nalaga tudi ono lepo pohlevnost, brez katere ženska ob vseh še tako sijajnih darovih ni ženska. In na zvestobo take žene bo mož tudi res lahko ponosen. Zakaj ni bolj smešne stvari, nego če se postavlja soprog ene onih, ki sem ji odrekel fantazijo, z zvestobo svoje žene. Kdo ti pa v nevarnost spravlja zvestobo tvoje putke? Ali ne veš, da so zapeljivci skoro vsi ptički, ki se hočejo z žensko zabavati v vsakem pogledu in ki odletijo že po prvem pogovoru, ako vidijo, da je tvoja ženica sicer jako lepa, a nič manj tudi bedasta ali pa dolgočasna.

S tem pa sem hvala Bogu tudi že opravil to vrsto poštenih in večinoma tako dolgočasnih — v življenju, v razpravah in v umetnosti dolgočasnih — žensk in vračam se z veseljem zopet k svojim ljubljenkam, k ženskam, ki so varale, varajo ali bodo varale, na vsak način pa bi lahko varale, k ženskam, ki sem jih vse življenje preziral in sovražil in se vse življenje z njimi pečal, k ženskam,

ob katerih sem največ užival in največ trpel, a še v trpljenju užival in v uživanju trpel.

E pa da, precej jih je bilo, niti ne vse lepe, — namreč „priznano“ lepe, — niti ne vse iz „boljših slojev“. Ali ne da bi hotel trditi, da so bile vse „moje“, — samo prešestvovale so z menoj, v srcu, v mislih, v besedah, v očeh . . . Ti si zopet mož, ki mi ne boš očital protislovja, ako ti povem, da sem imel neštetokrat priliko, zavzeti se proti oni brutalni sodbi velike večine moških, da so vse ženske enake, to se pravi vse vlačuge. V to najnižjo vrsto stavljam jaz naravnost neznatno število vsaj naših žensk; take razuzdanke ustvarja le velikomestni milije. Toda na to tudi ne polagam tolike važnosti, za mene je prešestvo prešestvo, pa bodi tako ali tako.

Ali seveda, samo na splošno govorjeno: v lastnosti zakonskega moža, v svojih zasebnih zadevah bi znal tudi jaz biti hvaležen ljubčku svoje žene in njej sami, da mi pustita „zadnji dvom“ ali vsaj „zadnje upanje“ . . . O, usmiljeni ljudje, o „iskreni prijatelji“, ne trgajte še zadnjega zagrinjalca s Saiške slike, — niti najjačji med nami bi tega dobro ne prenesel, da nimamo potem še gori omenjenega upanja na „zadnje dobro čustvo“ naših žen! Ali niti pojma nimate, koliko je ona zadnja tančica na sliki vredna! Iz nje nam spretna ročica naših žen stke polagoma iz samih zdaj iskrenih, zdaj ogorčenih pogledov in iz silno tankih logičnih nitk tako debelo zaveso, da komaj še vidimo, kako se tam zadaj za njo poljublja in ovija dvoje znanih senc . . . Že res, da vemo, kako sta se sestajala tu in tam; res, da vemo, kako je zahajala ona k njemu; spominjamo se, kako smo včasih vjeli med njima čuden pogled, ki takrat nismo umeli, kaj naj pomeni, a ki si ga zdaj tako lahko razlagamo. Neprestano se spominjamo, kako sta bila oba zardela, ko smo vstopili pred obedom, na katerega je bil povabljen seveda tudi on; čitali smo sami z lastnimi očmi pismo, ki ga je pisala ona njemu ali on njej z vsemi izbruhi strasti in zahrbtnimi nasveti, kako bosta nas še naprej sleparila. Da, vse to vemo, vsega se spominjamo in vse to smo videli, in še vsaj toliko si moramo misliti: zakaj sta napravila pri poslavljanju vedno tako, da sta bila vsaj za hip za našim hrbtom. Kako so se jima morale noge iskati pri mizi, ko sta sedla vedno tako, da sta bila drug ob drugem; kaj sta si mislila, ako že ne govorila, ko je nam zdravnik razkril v grlu nevarno in zavratno bolezen. Toda vse to nas tako ne boli, kakor nas skrbi le ena in vedno ista točka: ali je prišlo med njima že „tako daleč“ ali ne . . . In tega bolečega dvoma ne moremo in ne

moremo skriti in vedno iznova pridemo nanj. Takrat pa nas ona vselej tako iskreno začudeno pogleda: ali je res mogoče, da jo sumimo take ostudnosti?

Ako je že res obstojala med njima neka simpatija, česar niti noče zanikati, je bilo to golo in čisto prijateljstvo. In sami smo krivi, da je prišlo do tega, ker smo jo zanemarjali, ker smo potrebe njenega srca popolnoma prezrli, ker smo postali čisto navadni filistri, ki nismo mislili na kaj drugega, nego na svoje delo. Šele ko je videla, da nam je postala popolnoma odveč in da je sploh niti videli nismo več, si je mislila, da nam bo tudi malo mar, ako si izbere prijatelja za svoje srce. Da, bila je prepričana, da je nam to naravnost prav, ker nas ni več nadlegovala, da ji žrtvujemo vsaj malo našega časa, toliko bolj, ker nista pred nami prav nič skrivala, da sta si dobra in mi nismo storili niti najmanjše proti temu, kar bi bili vendar morali, ako nam ni bilo prav. Ona bi se bila temu takoj pokorila.

Ali nismo bili naravnost mi tisti, ki smo ga vedno vabili v hišo in ga pogrešali, ako ga le en dan ni bilo? Njej da je bilo to vedno streženje in potem tisto pospravljanje posode in čaš večkrat že res nadležno. Da, mi smo hoteli takorekoč in ne ona! Zdaj pa ji prihajamo s tem bedastim natolcevanjem! In da se pač vidi, kako jo on bolje pozna od nas, ker se ni nikdar predrznil niti omeniti takih stvari. Pa da bi se tudi bil, ona da bi že zato ne bila nikdar prekoračila dovoljenih mej, ker se dobro zaveda, da bi jo potem on ne mogel niti hip več spoštovati. A kar se ji zdi na tem našem sumničanju še najbolj čudno, je to, da mi sami najbolje vemo, koliko ji je na „takih stvareh“ . . . Ha, kar se tega tiče, bi pa res lahko živela celo življenje brez vsakega moškega.

Hm, hm . . . Kar se tiče onega „spoštovanja“, na ta lim ne gremo; ali skoro da bi imela ženska vsaj v tem pogledu nekako prav . . . Opazili smo bili res, da se nam že dolgo časa sem, ako le more, izmakne . . . Toda, ako natanko in nazaj pomislimo, bi tega o prvih časih našega zakona ne mogli ravno trditi. Ne bomo ji mogli uprav očitati, da se je kdaj ponujala, a še veliko manj, da bi se bila branila . . . In ako prav daleč nazaj pomislimo, daleč nazaj v njene dekliške in nevestiške čase, moramo celo reči, da je bila le naša zasluga, ako je na dan poroke s primerno opravičenostjo nosila venec na glavi . . . In ali smo mi vabili onega v svojo hišo — zato? . . . Ali bruhajo iz čustva „simpatije“ take besede, taki pogledi, taka dejanja, kakor smo jih čitali, videli in čutili mi?

(Dalje prihodnjič.)

Ivan Podrobnik:

Izza zavese.

(Dalje.)

Ne, ne, to niso argumenti, ki prepričajo, vse to ne drži. Kljub vsemu takemu dokazovanju ostaneš uverjen, da si bil prevaran, občutiš z mrzlim, celo moškemu, ki je sam varal, skoro nerazumljivim čustvom, da je bilo to bitje padlo popolnoma iz okvira družine, da te je mrzelo, občutilo kot nadlego, da je moralo želeti, da te ni, in da ti je, tebi, očetu male Nadice, malega Ivančka, majčkene Milice, katerim je ona mati, želela vsaj podzavestno smrt . . .

Ali vse to ni nič, vedno in vedno kljuje le ena misel: Ali je prišlo ali ni prišlo med njima „do tega“ . . .

In pri tem vendar neprestano čutiš, da si bestija, da se ta tvoja neprestana misel tiče samo še njenega telesa, tega vsekakor vsaj s poljubi, objemi, intimnostmi omadeževanega telesa, te posode vseh nizkotnih in nečistih poželjenj in nagonov, ki so jo z vso, iz globokega spoznanja njene zavrženosti izvirajočo srditostjo črtili in z besnimi psovkami obsipali po najvišji popolnosti hrepeneči in njo kot poglavitno oviro na tej poti spoznavajoči asketi srednjega veka, to lovilo, ki se nanjo pripnejo sramotne verige moškega suženjstva, da ne moremo prosto hoditi . . .

Toda, ako grem tako dalje, padem sam v ton starih asketov. In nazadnje vse zabavljanje in zmerjanje ne pomaga nič in človeka kvečemu osmeši. Tu smo in tu ležimo pred malikom in stegamo svoje poželjive roke po njem, — zdaj toliko bolj poželjive, ker čutimo, da ga nam je hotelo nekaj ugrabiti, toliko bolj poželjive, ker je po tujih rokah omadeževano, ker je toliko bolj vredno svojega nečistega namena, ker uprav ta njegova omadeževanost, vrag vedi zakaj, toliko bolj draži naše poželjenje . . . Malik pa se smehlja in vživa, ko vidi, da grabiš zdaj še strastnejše po njem, ne vprašuje in bi tudi ne razumel, iz kakega kalnega močvirja izhlapeva ta strast, ima jo najbrže celo za izbruh ljubezni nanovo podžganih čustev in ne čuti, da mu je tvoja duša izgubljena . . .

Ali nekaj dobrega ima na sebi vendar tudi to . . . Često se spomnim pripovedke a starem, debelem Turku in njegovi prekrasni odaliski. Zgodilo se je bilo, da se je odaliska nekoč šetala po pašinih vrtih brez pajčolana. Ko se slučajno ozre po sosednih hišah,

zagleda tam na oknu prelepega mladeniča, strmečega zadivljeno v njen bajni obraz. Tedaj je presunil s sladko bolečino meč ljubezni tudi njeno srce. In ko je zazvenela sredi tiste noči potem izpod zamreženih oken njenega harema komaj slišno mila pesemca, je z opojno grozo takoj spoznala, kdo ji pošilja ta plahi pozdrav . . . Ali, o Alah, stari Turek je bil še vedno pri njej in je slišal tudi on. Zdaj, zdaj bo planil pokoncu, bo zarjul in bo sklical po svojih starih pravicah vso sosedščino, da pobijejo nesramnega skrunilca svetih običajev . . . Toda ne, starec se je samo zahehetal, prijel je devojko mehko za roke in jo je peljal do odprtega okna druge sobe. In tam je v jasni mesečini pokazal onemu doli njen obraz in mu je rekel s prijaznim glasom: „O, Selim-beg, razumem popolnoma, da si mi vzel srce te moje lepe ljubice in natanko sem začutil, kako ji je strepetalo ob tvojih nežnih verzih. Toda vedi, da te ne zavidam, dokler si ti doli pod temi zamreženimi okni, jaz pa poleg nje; dokler si ti sicer tu notri v teh njenih prsih, zunaj na njih bajnih čarih pa snujejo moji blaženi prsti vse slajše melodije, nego tvoji po trdih strunah tvojega godala . . . Poj kakor in dokler te je volja, samo če bi se kdaj predrznil, povzdigniti svoj glas, da te čujejo sosedje, ali celo prestopiti ta prag, potem te raztrgajo moji evnuhi kakor psa in moji psi kakor ono tele, katero si, o Selim-beg!“ . . .

Toda lahko staremu Turku! Kaj je njemu ženska duša? Nas pa je kultura naučila hrepeneti tudi po njej. In hrepeneti po tem, da bi hrepenela po naši . . . Ali da bi razumela vsaj to, kaj pomeni, če ji je naša duša izgubljena . . .

Ah, da bi se moglo zgoditi, da bi se ta naša duša naenkrat pred njo odprla, da vidi v njej ves naš gnus, vse naše zaničevanje, mogoče bi se le zdrznila, mogoče bi le pomislila, kaj bo z njo, kaj jo čaka, kadar začne starost s koščnim pisalom črtati svoje znake po njenem uvelem licu, po tej danes še tako gladki krinki, ko je duša, duša izgubljena . . . Ali bogovi, morebiti iz usmiljenja, morebiti iz neusmiljenja, so dvojno zakrili očem ubogih zemljanov, kar naj jim ostane zakrito: grozote življenskih globin. Zakaj zaprli so njih očem duše njih bližnjikov in predvsem tudi dušo njih, ki so ž njimi zvezani s sto vezmi, da more i najbistrejše oko komaj slutiti, kaj se godi pod zakrivalom; a udarili so vrhu tega še razum s slepoto, da ne bi verjel, da so te strahote resnične, da veljajo tudi zanj, da ne bi mogel pojmiti, tudi ko bi videl . . . Iz usmiljenja morda so storili to bogovi, ker bi nad tem pogledom okamenelo, akoprav ne bi verjelo, človeško srce, — iz zlobnosti, da ne najde suženj

poguma, da raztrga sramotno vezi in da naprej živi to svoje sramotno življenje . . .

Ne, ne, samo iz usmiljenosti, samo iz usmiljenosti . . . Poglej jo, kako se smehlja v sanjah poleg tebe! . . . To pač dobro veš, da ne sanja o tebi in ti tudi ni na tem; toda mogoče, da vidi sinka, kako je postal velik in imeniten gospod in kako se blesti zlata uniforma na njegovem vitkem telesu; ali gleda hčerko v njenem belem poročnem nakitu in najblažjega mladeniča z mirto na fraku ob njej; ali o svojih lastnih detinskih in dekliških letih: kako se pelje v novi beli obleki k birmi, vsa kočija polna sladkih kolačev; ali kako prihajajo k njej prijateljice, da ji čestitajo k zaroki, nekoliko radovednosti, nekoliko zavisti v očeh; ali sanja, da je žena sijajnega kavalirja na sijajnem gradu, da se vrti tolpa pokornih slug in služabnic okrog nje, skozi visoka okna pa se sliši nestrpno drhtenje automobila doli pod širokimi mramornatimi stopnicami, da jo popelje skozi alejo v veselo belo mesto; ali pa sanja o princu, ki se mu je konj ustavil od samega začudenja, ko je šla ona mimo, in strmi sedaj lepi jezdec zanjo; ali pa sanja o kralju Matjažu . . . Toda, da ni ugibanja in da so razgrnjene te njene sanje pred teboj, pa da vidiš, da se smehlja enemu od teh svojih bivših, sedanjih ali bodočih ljubčkov, sunil bi jo morda brutalno od sebe in pred svoj prag . . .

Ne, bolje, bolje je tako . . . Samo Bog je dovolj močan, da mu ni treba niti varati niti varanemu biti. Za nas revne zemljane pa je prevara ena onih blagrov, ki nam pomagajo, da moremo živeti. Zato še enkrat pravim, usmiljeni ljudje, iskreni prijatelji: ne trgajte nam zakonskim možem koprene raz oči! . . . Da, ako mislite, da je še čas, da nam bo še mogoče iz poloma rešiti „zadnje upanje, da ni še prišlo do tega“, potem da, potem obvestite nas! Drugače pa skrbite še vi drugi, da ostanemo v svoji slepoti! . . .

Zakaj še eno veliko dobroto nam morda napravite: tista sedaj tako visoko plapolajoča njuna „ljubezen“ bo kmalu ugasnila. Samo pustiti ju moramo mi in vi, da ne bosta občutila res prav nobenih „zaprek“, in glejte: prej se je bo naveličal, nego si sami mislite. To je usoda vsake teh srečnih nesrečnic, da žive v dvojni zmoti: v eni, da se je oni res idealno zaljubil v njo, da se je iz samega čistega hrepenenja zvijal pred njo in da je potem vse drugo prišlo le samo od sebe, kakor pač fant zapelje svojo dekle, nehote in nevede, sam v vrtinec svojih strasti potegnjen in potem sam najbolj prestrašen, da se je zgodilo tako. Mraz bi jo stresel siroto, da se

ji nenadoma razgali ves njegov brutalni, od prvega trenutka do končne „izvršitve“ skrbno sestavljeni in premišljeni načrt. Druga velika njena zmota je ta, da misli, da jo oni zdaj, ko mu je vse dala, še bolj iskreno ljubi . . . Imel sem nekoč v svoji pisarni „razpravo“ tudi med takima dvema. „Seveda zdaj me zapustiš, zdaj, ko si se me navžil! Zdaj, ko sem ti vse žrtvovala, vse dala!“ mu je ihtoč očitala. — „Kaj si pa ti takrat delala, ko sem jaz vžival? Ali si morda križev pot premišljevala? Kar molčiva rajši o tem: vsaj toliko, kolikor jaz, si vživala tudi ti, in s tem sva menda kvit! In kaj si mi dala? Ali si sploh še kaj imela, kar se lahko imenuje dati? Ta pa res govori, kakor da bi bila prej devica, ki sem jo šele jaz omamil!“

In s temi njegovimi sirovimi besedami je povedano pravzaprav vse, kar sem hotel tu jaz povedati. Stokrat srečna še ona, ki je imela posla s kako svojo prejšnjo „ljubeznijo“, ako le mogoče s svojo takozvano prvo ljubeznijo! Tu se ji lahko posreči, da zbudi v ljubimcu vsaj še nekaj, rekel bi dekliškega čara, vsaj nekaj one poezije, ki jo je oblivala nekdanj kot neoskrunjeno dekle in ki je skoro vsakemu moškemu toliko do nje. In ker smatram, da je skoro vsaka ženska, posebno pa zaljubljena, v večji ali majši meri idealna, — razumem, zakaj si tudi vsaka toliko prizadeva, da bi v svojem ljubimcu zbudila kolikor mogoče te iluzije. In tu, v teh „prejšnjih ljubeznih“ je vsaj še spomin mogoč na ono, kar je nosil metulj na svojih krilih, cvetica na svojih perescih, predno ju je prijela človeška roka . . . Toda tudi le spomin: vedno iznova, sredi najvshičenejših poljubov in najtoplejših objemov se bo tudi temu ljubimcu dvigal iz srca trpki občutek, da je na teh ustnih in čez te ude plapolala že druga strast, in le manj neprijetna zavest, da bodo morali ti udje še nocoj, jutri, pojutrnjem zopet vršiti svoje „zakonske dolžnosti“ . . . O ti občutek, ki provzroča posebno in ako hočeš pretirano delikatnim moškim neznosno že samo misel, da bi imeli posla s poročenimi ženskami, akoprav so zmožni, da se brez gnusa zatekajo k takim, ki so na uslugo vsakemu.

Ker so pa prve ljubice tudi pozneje še vedno vsaj za silo dobre ljubice, sledi iz tega morala, naj ima pred svojo poroko vsaka vsaj po nekaj takih „prvih ljubezni“, da po treh, štirih, petih letih, ko ji postane zakon že dovolj dolgočasen, lahko poseže po oni izmed njih, ki ji bo najbolj pri roki in ji ne bo treba iskati šele čisto novih ter tvegati, da postane „žrtev spolne spekulacije“. Vsaj prva gori omenjenih zmot ji ostane tako morda prihranjena:

„prva ljubezen“ jo bo morda vsaj nekaj časa resnično ljubila, dokler ljubimcu ne postane vsa stvar predolgočasna, ali ta zalezujoča, ljubosumna, egoistična strast poročene ženske preveč nadležna in lastni življenski sreči preveč na poti, posebno, ako bi si gospod prijatelj zdaj že vendar enkrat hotel „ustanoviti lastno ognjišče“. Ali pa dotlej, in to niso najredkejši slučaji, ko prijatelj spozna, da se „vsa ta stvar“ varanja z ozirom na neprestano tveganje pravzaprav vendarle „ne izplača“. Saj se lahko vendar vsak hip dogodi, da pride umazana historija na kak način na dan in lahko on pri tem izgubi svojo čast, ako ne še kaj drugega. Ali končno dotlej, ko se mu to dvolično, neiskreno življenje, to njegovo hinavsko sleparjenje moža, kateri ga smatra za svojega posebnega prijatelja, ta zavest, da ga mora prezirati ves svet, ki vidi, česar edini še njen mož ne vidi, da se mu vsa ta njegova podlost na eni strani in na drugi strani ta drzna ravnodušnost njegove sokrivke, ki se ponaša, kakor da je to, kar počenjata, najnaravnejša stvar na svetu, končno tako ne zagabi, da ga nekega dne ta gnus sam vrže iz njegove grde vloge. Potem zbogom, ljubica, vse tvoje solze, vse ruvanje las, ves tvoj obup ti ne pomaga nič, — dečko gre in ga ne bo nazaj. Še sreča, da imaš moža, ki mu na prsih pod bogve kako pretvezo počasi izplakaš svojo bol. In do tega, pravim, pustite priti, usmiljeni ljudje, iskreni prijatelji, — zdaj se „prevarana“ žena skoro gotovo z novo silo oklene svojega soproga, vsaj dokler si ne najde drugega tolažnika. — Poznal pa sem slučaj, kjer je taka žena možu celo resnično zvesta ostala, ker je onega resnično ljubila.

Na tej ženski me je to zanimalo in še nekaj: kako je pozneje sama sodila prijateljico, ki jo je bil mož zasačil, da je bila nekoč v sobi človeka, ki ga je imel na sumu. O, ni bilo niti dvoma, da je šla ta njena prijateljica uprav „po to“. In to je trdila vpričo mene, ki ji je bilo dobro znano, da prav jaz vem, kake so bile svoj čas njene lastne poti. In pošegatalo me je, da sem ji pripomnil: „In vendar poznam poročene ženske, draga gospa, katere so tudi zahajale k moškim, ki smo jih vsi imeli za njih ljubimce, a stavim, da bi vsaka izmed njih prisegla, da je šla po poštenih opravkih. Torej je to vendarle mogoče.“ Samo komaj vidno je zardela in že ni bilo nobene zadrege več na njej. — „Mogoče je že, ali glede gospe Ježeve tega vendar ne boste trdili!“ je trdno odgovorila. „Jaz že, ki sem hudobnež“, sem se zasmel; „ali da bi kaka ženska drugi ne podtikala najgrših namenov, tega seveda ne pričakujem.“ Zdaj: ali so ženske res tako pametne, da čutijo, kako bi se še bolj

eksponirale, ako bi trdile, da so take nemogoče stvari mogoče, ali pa so tako perfidne, da pobijajo celo nemogočnosti, ki bi prišle njim samim v prid? . . .

Ta vprašaj je bila snoči zadnja stvar, ki sem jo zapisal, in davi, ko sem vstal, sem pomislil o tem. In prišla mi je misel, da ženskam uprav radi njih priznane prekanjenosti vse preveč podtikamo; da jim namreč podtikamo preveč inteligence. Logično je, da se na ženski, ki sicer ni inteligentna, tudi v ti njeni prekanjenosti ne more javljati baš inteligenca, nego da mora ta njena prekanjenost izvirati iz kake druge lastnosti, kakor se javlja pogostoma tudi pri še tako zabitem in nešolanem kmetu naravnost neverjetna prefriganost in navihanost, posebno ako gre za njegovo korist.

Zakaj bi potem ženski, ki jo imam za omejeno v vseh stvareh, pripisoval samo na eno stran nenavadno inteligenco? Ali ni večkrat kriva uprav moja lastna inteligenca in iz nje izvirajoče spoštovanje pred lastnim razumom in razumom drugih ljudi, da ne pogodim, kar bedak, pa bodi ženski ali moški, kar takole zadene? Ali je vedno večji tepec oni, ki je bil prevarjen, nego oni, ki ga je prevaril?

Da se povrnem k stvari. Ženske nas vse po vrsti nasamarijo, ker jih gledamo mi moški z istimi očmi, kakor se gledamo drug drugega, moški moškega, med seboj, in se naši razumi in s tem tudi naše oči ne znajo prilagoditi spoznanju, da so to bitja sui generis, posebni človeški stvori ter da ni pravilno, da jih sodimo po isti logiki. So sicer moški, ki to razliko zadenejo kar sami od sebe, in oni znajo z ženskami tudi pravilno ravnati; toda vobče to tudi niso pravi moški in ženske same jih ne notirajo al pari. Temu je seveda v glavnem vzrok ta, da išče ženska v možu pred vsem možatosti, ki je ti murčki, — spoznaš jih po prijaznih ličkah, zglajenih frizurcah, izgleštanih ročicah, zaljubljenih očkah in počasnih besedah, — ki je ti možicelji nimajo; a vsaj podrejeni vrsti pride pri njih izberi v poštev tudi popolnoma pravilni čut, da je to sorto moških, ko ima skoro njih lastno naturo in so ji lastna skoro njihova svojstva, veliko teže voditi na vrvi, nego nas poštene medvede, in veliko teže proučiti načrt njihovih duš, ker so tudi pri teh kakor pri njih samih skoro vse črte zveržene, zakrivljene, nepravilne. Naše pa so ravne, skoro matematično določene, kakor pri tekanju svetov po vsemirju, kjer zvezdoslovci leta naprej povedo, kje in kdaj jo bo ta ali oni nebeški potovalec polomil. Na to pozemsko astronomijo se razume skoro prav vsaka ženska, ako ni že več nego bedasta. In to ji je prirojeno kakor slavcu petje, mravlji mar-

ljivost, lisici navihanost, da ne segam po primere k manj dostojnim predmetom. Bog je dal kraški ovci belo volno, da je ropar ne razloči od kamenja, oslu dolga ušesa, da ne zamenjaš njegovega priganjača ž njim, zajcu prožne noge, da pes lahko izkoristi svoje, — Bog je dal vsakemu bitju dar, ki je njemu samemu ali pa njegovemu bližnjemu na korist. Osebito to zadnje je bilo ob stvarjenju po mnenju mojega pokojnega strica Ivana v prvem redu upoštevano. Tako mi je nekoč točno pojasnil korist bolh. Delaven človek, uspehan in ubit kakor je, bi se pogreznil v tako globok sen, da bi mu kri „zaspala“, kakor „zaspi“ roka ali noga, in potem bi se ne zbudil več. Pa ga bolha vsaj toliko pošegeče, da se premakne, pri čemer se kri „splenka“. In ta namen imajo najbrže vsaj ene ženske, ki bi o njih človek res prišel v skušnjave, da bi trdil, kako niso prav res za nobeno korist na svetu: „plenkajo“ nam kri, ker bi nam sicer v zakonu sčasoma „zaspala“ . . .

Ali vrag vedi: ne mogel bi trditi, da je ravno prijetno to „plenkanje“ . . . Sediš ž njo pri mizi v veseli družbi in nikdar ne veš, ali si ne stiskata z njenim sosedom pod mizo kolen . . . nikdar ne veš, kaj pomenijo ti njuni smehi in pogledi . . . Sediš v vozu, in nikdar nisi gotov, da se ne držita tam zadaj za tvojim hrbtom za roke . . . Pa se ne smeš niti ozreti niti pogledati malo pod mizo, ker bi se osmešil . . . Zakaj ti vendar ne moreš povedati vsakemu, ki pride ž njo v dotiko, da si vse to s to žensko že doživel: ko je ona nekoč tako s teboj varala drugega in s tem in z onim tebe . . . Seveda se bo našel morda tudi to pot prijatelj, ki že zdaj opazuje vse to, ker sedi bliže tam in lahko vidi . . . No, in ker ni njen mož, pa se lahko pogovori z drugimi, „ali niso tudi oni opazili“, — ni vrag, da bo celo omizje „opazovalcev“ več videlo nego ti sam, ki niti ne smeš „opazovati“, ako nočeš, da to tvoje opazovanje nazadnje še opazovalci sami opazijo in imajo potem dvojno zabavo . . . In tako igra tak možak vedno ter hote in nehote precej žalostno vlogo. Proti temu ostane le dvojna pomoč: ali si ne storiš nič iz tega ali pa „imaš zaupanje“ . . . Ali vrag vzemi eno in drugo! Zakaj kar se prvega tiče: ti bi že, ali drugi ne bodo nikdar ne umeli in tudi ne verjeli, da ti je res vseeno, in jim boš ravno radi tega ali smešen ali pa bedast. Kar se pa zaupanja tiče: imej ti, ako hočeš zaupanje in pusti v sobo, kjer imaš odprto blagajno, človeka, ki so ga že desetkrat zaprli zaradi tatvine! In zaupanje te šele napravi smešnega, prijatelj, in tvojo ženo za te lopove še bolj „privlačno“.

Sploh pa se o zaupanju do žene lahko obrne pregovor, ki pravi, da je pot v pekel tlakovana z dobrimi naklepi: pot po rogove pa z „zaupanjem“. Brezkončno zabavno je, kako ženske „bijejo“ uprav na to točko: ničesar od moških tako odločno ne zahtevajo kakor zaupanja. Mene zanima, čemu je ženskam toliko na tem božjem zaupanju. Ker ga rabijo v oporo svoje slabosti v izkušnjavah in proti zalezovanju, ali ker ga rabijo, da ga potem zlorabijo? Ali ga rabijo torej takorekoč iz altruističnih ali egoističnih razlogov? No, nekaj jih bo pač tudi prve sorte, ki jim je to zaupanje samo dobro defenzivno sredstvo; ali velika večina ga rabi za ofenzivo. To je tisto zaupanje v njihovo nepristranost, molčečnost, diskretnost, solidnost, brez katere bi sodniki, spovedniki, zdravniki, bankirji niti ne mogli vršiti svojih več ali manj vzvišenih služb. Naravni in lahko razumljivi egoizem jih sili, da se za to zaupanje tudi primerno potegujejo. Ker vemo, da v filozofskem smislu vsak altruizem izvira iz egoizma, razumemo, da se pri bitjih, pri katerih temeljijo tudi najplemenitejša dejanja bolj v delovanju srca nego razuma, reducirajo skoro vsa dejanja na egoizem. To velja seveda tudi za ogromno večino žensk. Da pri mondênki izvirajo vsa dejanja in nehanja že celo iz egoizma v navadnem pomenu besede, to je še bolj naravno. Ves svet se suče in obrača edino le okrog njene prevažne osebnice, vsako stvar premeri s svojimi neusmiljeno ostroidnimi očmi, ali ji je koristna ali ne, ali kaj doprinaša k njeni udobnosti, njeni važnosti, njeni slavi ali ne. In po tem vse presoja. In tista o „otrokih, ki dobro stojijo k njeni toaleti“ in o „stiliziranem soprogu“ ni niti na pol tako banalna, kakor je videti.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila

Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko . . . Uredniki: Dr. Jos. Gruden, dr. Jos. Mantuani, dr. Gv. Sajovic. Nova vrsta. Let. VII., zvezek 1. V Ljubljani 1916.

Uredniški konzorcij glasila kranjskega Muzejskega društva se resno trudi, da ohrani naši zgodovinski in prirodopisni vedi tudi v sedanjih neprijaznih razmerah častno mesto in dobro ime. Prvi zvezek novega letnika prinaša na uvodnem mestu zgodovinsko-umetniško študijo V. Steske o cerkvi sv. Primoža nad Kamnikom (1—29). O postanku cerkve nam pisatelj ne ve povedati ničesar, kajti najstarejša listina iz l. 1396. govori o njej kot že stoječi cerkvi. V očrt nadaljne njene usode je vpletel avtor poglavje o češčenju sv. Primoža in Felicijana med Slovenci in je skušal rešiti vprašanje, kaj je s svetinjami obeh mučenikov. Podrobni opis zunan-

Ivan Podrobnik:

Izza zavese.

(Koniec.)

Ali zdaj bi bilo treba ene besede o tem, ali je v „načrtu“ ženske duše kljub vsemu čiri-čari njegovih črt vendarle nekak sistem, ali se kljub vsej zmedenosti te risbe more govoriti o nekakem stalnem „značaju“ ženske duše? Pa še kako! Anica je Anica, Tončka Tončka in Vida je Vida. Vsa posamezna števila bodo pogrešena, ali končni rezultat bo, — kakor v računski nalogi, od šolskega soseda prepisani, vedno približno pravilen; to se pravi tak, kakor ga moraš pričakovati po dosedanjih. Celo tako daleč se tekom časa izvežbaš, da bi znal v nekaterih stvareh na svoje opazke, ki so seveda večinoma karanja, sam povedati, kaj ti bo odgovorila, akoprav je ta odgovor proti vsaki logiki, brez vsake zveze s predmetom, tako da bi zastokal do neba, ker je vsaka nadaljna debata nemogoča. Recimo: Ti si jo lepo prosil, naj radi muh zapre okna, ko bo tvoja soba dovolj prezračena, ker drugače ne moreš v miru delati. Seveda najdeš sobo odprto in v njej polno muh. In ker jo poznaš, z vso prijaznostjo: „Pa zakaj si pustila okna zopet odprta, ljuba Zorka?“ Ona: „Mislim, da imam drugega dela dovolj in nimam časa hoditi zapirat tvojih oken!“ — Toda ti nadaljuješ s svojim najslajšim glasom: „Ali, draga moja, to ti vendar ne vzame skoro nobenega časa, ako — — —“. Ona vmes: „Kaj res že zopet iščeš prepira? Pet minut je doma in še takrat rohni!“ — Pa saj si vedel, kako bo končalo: kaj si šel „iskat prepira“? Nedavno mi je rekel tovariš, ki je doma tudi oženjen: „To je vendar lepo pri vojakih, da lahko — ukažeš . . .“ Vzdihnila sva oba . . .

Ah, da, ti, ki si zunaj v belem svetu: ali še letajo vrane krog hriba? Ali še čuješ kdaj govoriti kakega mladega zaročenca, kako si misli svojo bodočo ženo „vzgajati in vzgojiti“? In zainteresiral jo bo za umetnost, da bosta skupaj čitala „lepe stvari“! In sploh bo „vplival“ nanjo! O, ti sveta nedolžnost! Ona bo čitala, — če bo, kar bo njej ugajalo, in igrala bo stvari, ki se njej zde lepe. — Poznal sem moža, ki je bil silno zavzet za „resno skladbo“ in ker je žena tehniko glasovirja obvladala, jo je slednjič spravil do tega, da mu je igrala samo „njegove mojstre“. Ako sem pa prišel mimo

njenega okna, ko ga ni bilo doma, je bila že pri svoji „Veseli vdovi“ in „Ločeni ženi“, vsak dan, uro za uro.

Pa to je zopet novo poglavje, ki bi ga naslovil, — da nalašč ne govorim o drugih, rekel bi manj kričečih umetnostih, — z imenom: „Ženska in glasba“. Bil je nekoč človek, ki je trdil, da ogromna množina žensk muzike sploh ne ume občutiti s celo dušo, nego samo z — ljubezenskimi organi . . . Ne gre niti za to, da tudi ogromna množina moških glasbe ne občuti in zato, ker je kdo „muzikaličen“ že celo ne, nego za to, da bi morala ta umetnost vsaj nežnejšo in sprejemljivejšo žensko zgrabiti od prave strani. To sem mogel opazovati posebno na vplivu naših narodnih pesmi na ženske. Ne da bi hotel s tem reči, da stavim muzikalno vrednost teh pesmi nad dela globokih skladateljev ali poleg njih, — ali vse-kakor je to glasba, ki ne prihaja šele od zunaj v naše duše in se v nje pogrezne, nego počiva, se zbudi, se dvigne, se razleže, nas popolnoma napolni v nas samih. Toda koliko poznaš žensk, ki bi pele te pesmi, kakor jih pojemo mi, ki smo „vitezi od svetega duha“, ki snamemo spoštljivo klobuk z glave že ko vstopimo, a se potem potopimo v tako pobožnost, da ne vidimo in ne slišimo ničesar več? . . . Pojejo ti, da, pojejo z veseljem, večkrat celo s srcem, a da so to narodne molitve, tega ti ne razume nikdar. Zato ti more zraven brbljati, ti more „kritizirati“, koketirati, ti neprestano moti sveto službo božjo. In opazil sem, da so ženske, poleg takih moških, ki nimajo izobrazbe srca, še najboljše širiteljice onih banalnih popevk, o katerih je rekel prijatelj, da jih zлага in zalaga naš „narodni frizêr“; tistih popevk, ki jih, kakor sem tolikokrat z veseljem videl, pojejo naši kmečki ljudje toliko časa, dokler „narodni frizêr“, ki jih je prinesel iz mesta, sedi pri njih mizi.

Zato pa so spravile ali vsaj spravljajo ženske v naša omizja nekaj, kar je velikega pomena: družabno dresuro. Naše moštvo, še vedno po veliki večini kmečki ali delavski sinovi, še ni moglo premagati svoje mržnje do zunanje polizanosti. Te mržnje bi si človek ne smel razlagati vedno le s prirojeno nerodnostjo in komodnostjo naših dečkov, nego bi pogostoma zadel, ako bi jo pripisoval globokejšim vzrokom: to, da vidi kremenita in fina narava, kake opice se dičijo s temi družabnimi formami in kake uspehe z njimi dose-gajo, opice, ki so kljub vsem svojim frizuram, frakom in uniformam, rokavicam in parfumom do dna plebejske duše. In ta zavest, da tak „kmet“ do dna svoje duše čuti, da je padel v svojih dejanjih in nehanjih v razne nerednosti in smešnosti celo v sirovosti morda,

a nikdar v plebejstvo, ko se oni oblizanec komaj za hip in pod vplivom najmočnejših gonil mogoče dvigne iz njih, — ta zavest učinkuje, da se mu zastudi ne samo brozga sama, nego tudi prikupna posoda, v kateri se brozga svetu ponuja. Ako vidi, da se ona „čast“, ki naj bo nekaj vzvišenega in nad vse drugo postavljenega, plazi za njegovo še negodno hčerko, za njegovo ženo, mogoče še celo za njegovo materjo, pa da se je ta „čast“ oblekla v pritisnjeno svetlo suknjico in obložila s spretnimi pokloni, pa naj vrag še to suknjico in poklone in kar je z njimi zvezano, odnese, — bo pa že rajši hodil v svojih težkih, ropotajočih čevljih in s svojo pošteno gorjačo po svetu.

Tu pa poseže ženstvo vmes; poseže seveda v glavnem, ker ji je blizu vse, kar se nanaša na zunanosti, na golo lepo obliko, ali uspehi so lahko res blagodejni. Seveda jih ne bodo imele one, — in tem tudi ne bo na tem, — katerim je pisano perje ptičkovo več, nego najlepše petje, papagaj več nego slavec, — ali veliko je število žensk, katere spoznajo večjo vrednost teh neokretnežev in ki jih naravnost boli, da bi morali baš radi takih ničevosti zaostajati v čemerkoli za onimi oblizanci. Te ženske se bodo odločno lotile dresure teh medvedov. In naj se medvedje branijo in ustavljajo kolikor hočejo, polagoma bo nekaj tega „vpliva“ prešlo v nje, ker dobro čutijo, da so njih dreserke odločno na tej strani reke, ki loči medvede od opic, in da žele na tem bregu tudi ostati. Tako se polagoma razvija čisto čedna družba v nas, ki ima celo znake precejšnje samoniklosti, ker nosi naša pasma nekatera svojstva v sebi, ono prožnost duha in telesa, ki nas čuva pred štirioglatimi nazori in kretnjami naših sosedov.

Zato ta vrsta naših žensk zasluži, da jo vsaj malo ubogamo. Zato, ker so res naše, ker so tudi v narodnem oziru zanesljivo naše. Tudi ko nas varajo, izbirajo večinoma med našimi ljudmi, vsa stvar ostane takorekoč v družini. Kakor je navidezno laže prenesti, da te je žena nasamarila z opico, ker si rečeš: gos je gos. Kakor je torej take vrste varanje navidezno laže prenesti, je na drugi strani gotovo, da ne leži nemala tolažba tudi v tem, da si rečeš: ako me je že deposedirala, izbrala si je vsaj dečka, ki me je kolikor toliko vreden; zamazala si je takorekoč manj dušo nego telo.

Tudi ljubosumnost, to je, ali bi se osmešili s tem, da udarimo vmes, ali s tem, da še nadalje „opazujemo“, ko v resnici ves smehljajoči svet opazuje nas, — tudi ljubosumnost je popolnoma druge baže v slučaju, ko škili v našo skledo takle pritepen hrt, ali pa da

meri razdaljo sicer dostojen jazbec naše lastne pasme. V tem slučaju namreč, ko prežiš na dobrega znanca ali celo prijatelja, ki si ga imel doslej morda celo najrajši, ali pa ki si ga vsaj iskreno upošteval, te je vsaj včasih skoro sram, da ga obdolžuješ takih nelepkih naklepov; ali pa se trudiš svoji preljubi ženici pokazati, da si najmanj toliko kakor oni. Pri tem te neka čudna moč skoro sili, da ga vedno na novo privabljaš na bojišče, te neki vrag priganja, da bi se vedno na novo meril ž njim, četudi siromak čutiš, da ne boš mnogo opravil, in sicer zato ne, ker si — soprog. In soprog je našim damam kvintesenca vsega tega, kar je na svetu pustega, dolgočasnega in nadležnega. Tem našim damam je soprog, ta posebljena proza, uprav nasprotno od tega, po čemer njih večno mlado, neozdravljivo po poetičnosti in romantičnosti hrepeneče žensko srce zdihuje in hrepeni. Kdaj je stopila tvoja žena v to fazo, spoznaš najlaže po tem, da se začenja pred teboj zanemarjati: nestetično zvijanje las, da bo imela drugi dan, seveda ne za tebe, valovito ali kodrasto frizuro, razni kosmetični obkladki, predno gre počivat poleg tebe . . . V tem hipu je že vse zaman: pazi še toliko na sebe, poskušaj, kakor veš in znaš, zbujati iluzije ljubimca, — dedec si! In ker si pameten človek, vzameš nekega dne vse to na znanje in obrneš tisti del svojih duševnih moči, ki si jih doslej posvečal njej, na druge koristne stvari, kakor je pač ustvarjena tvoja narava: ali se tvoja duša oprijema otrok, — zdaj si šele postal iz „samca“ v zoologičnem smislu oče, — ali se lotiš katerekoli vrste javnega delovanja, ali se pa zatečeš v krčmo in kavarno. Kar se žene tiče, s hudobnim veseljem prežiš na vsak znak staranja na njenem licu in telesu, staranja, ki ga vsaj tebi ne more skriti in ga v svoji toposti niti ne skriva in mirno čakaš, da jo svet in greh zapustita, ker veš, da ona sveta in greha ne bo. A v tem prežanju ni sama hudobnost nego tudi opravičena nada, da potem postane mati in na stara leta celo tvoja žena-tovarišica, ko pride dan, da si bosta drug drugemu potrebna za polaganje toplih obkladkov na stare, od trganja skrivljene ude . . . Mirno čakaš in takorekoč samo stanuješ pri njej. Ne da je bil premaknjen le en stol, si se takorekoč — preselil. Doslej si bil v ti hiši, ako ne glava, pa vsaj član družine, — od sedaj dalje boš tu samo na hrani. Plačaš vsakega prvega, kolikor stane, in prihajaš potem opoldne in zvečer na obed, po noči pa spat, da zjutraj vstaneš, pozajtrkuješ in zopet greš.

Da žena to razmerje popolnoma dobro razume, bilo bi skoro ugodno, ker bi ne bilo niti ene nepotrebne besede več med vama,

posebno pa ne več nikakega prepira. Ali to je, da ti ona noče napraviti niti te usluge, da te smatra za gostača, da te kot takega respektira, postreže in pusti druge na miru. Vse zaman: še vedno si ji — dedec. In kot o takem govori še vedno tudi z drugimi ljudmi o tebi, predvsem z drugimi ženskami. Ni treba nikake posebne intimnosti z ono osebo, da ji pripoveduje tvoje navade, tvoje slabosti in mogoče celo tvoje dobre lastnosti, ne da bi bilo v takem, četudi „ugodnem“ govorjenju kaj manj moškemu razumu te skoro neumljive, nelepe indiskretnosti.

Vidiš, prijatelj, tega količkaj tanko čuteči moški ne zmore nikdar . . . Da, debatiraš že o ženskah na sploh, seciraš jih akademično do zadnje žilice in koščice, in ni vrag, da igrajo v tem tvoja izkustva iz lastnega zakona glavno vlogo, da je tvoja žena spredaj in zadaj in vsepovsod vmes, — ali da bi govoril naravnost o svoji ženi, z njenim imenom na ustnih, v to je treba že prijatelja, ki ga ima vsak človek kvečemu po enega, a še takrat si moral biti silno razburjen.

Ne, tega moški ne more . . . In tudi jaz tu le na teh lističih nisem mogel . . . Nisem in nisem mogel pisati o svojem lastnem zakonu pod tem imenom . . . Nadejam se, da me brez pomisleka odvežeš od svojedobne moje obljube . . . Moj lasten zakon spredaj in zadaj in vsepovsod vmes, — išči si ga sam! . . . Dovolj, da ti takorekoč izza te zavese prav krepko in prav prijateljsko stisnem roko.

*

Stisnil mi jo je zadnjič. Tri tedne pozneje je odšel na vojno polje in drugi dan je padel. Med njegovimi spisi so našli to njegovo pismo zapečateno, na me naslovljeno. In ker je diskretno in v njem marsikaj, kar bo še koga drugega zanimalo, kakor je mene, ga vam dajem na razpolaganje, — celo na nevarnost, da boste rekli: sam je to spisal, ne ta njegov podtaknjeni prijatelj . . .

